Список цитируемых источников

1. Послевоенная история Германии: российско-немецкий опыт и перспективы : материалы конф. рос. и нем. историков : сб. ст. / под ред. Б. Бонвеча, А.Ю. Ватлина. — М. : ДиректМедиа Паблишинг, 2007. — 340 с.
2. *Андреев, Л. Г.* Зарубежная литература XX века : учеб. для вузов / Л. Г. Андреев, А. В. Карельский, Н. С. Павлова. — М. : Высш. шк., 2004. — 559 с.
3. *Леонова, Е. А.* Немецкая литература XX века. Германия, Австрия : учеб. пособие / Е. А. Леонова. — М. : Наука, 2010. — 360 с.
4. *Лапин, И. Л.* Зарубежная литература. XX век : учеб.-метод. пособие / И. Л. Лапин, В. В. Здольников, С. В. Лапунов ; под ред. И. Л. Лапина. — Витебск : Изд-во ВГУ им. П. М. Машерова, 2007. — 146 с.

УДК 811.161.3’27

Н. І. Чарніцкая
Установа адукацыі «Баранавіцкі дзяржаўны ўніверсітэт», Баранавічы

МЕТАДЫЧНЫЯ ПРЫНЦЫПЫ І ПАДЫХОДЫ ДА РАЗВІЦЦЯ ЗВЯЗНАЙ МОВЫ І МАЎЛЕННЯ

Уводзіны. У практыцы школьнага навучання настаўнікі карыстаюцца агульнадыдактычнымі і агульнаметадычнымі прынцыпамі навучання. Пад метадычнымі прынцыпамі развіцця звязнага маўлення ў методыцы выкладання беларускай мовы разумеюць зыходныя тэарэтычныя палажэнні, агульныя правілы, якімі кіруецца настаўнік пры выбары формаў, метадаў, прыёмаў працы па развіцці маўлення вучняў пры навучанні беларускай мове.

Асноўная частка. На думку С. В. Мартынкевіч, «метадычнымі прынцыпамі фарміравання камунікатыўнай кампетэнцыі з’яўляюцца: прынцып актуалізацыі камунікатыўна рэлевантных моўных сродкаў у працэсе вывучэння праграмнага матэрыялу па беларускай мове, які накіраваны на ўзнаўленне моўных адзінак, неабходных для спараджэння выказвання, і матывацыі вучняў да маўленчай камунікацыі па-беларуску; прынцып сітуацыйна-тэматычнага ўпарадкавання тэкставага матэрыялу, які патрабуе вывучэння моўных законаў і маўленчых паняццяў на аснове тэкстаў розных стыляў і жанраў з апісаннем сітуацый, умоў і сферы зносін; прынцып камунікатыўнай крэатыўнасці і актыўнасці навучання, які абумоўлівае фарміраванне ўменняў прадуктыўнай ацэнкі сітуацыі і самастойнага выбару шляхоў рэалізацыі ўласнага выказвання» [1, с. 59].

Прынцып апоры на тэкст у яго жанрава-стылёвай разнастайнасці накіроўвае настаўніка на выкарыстанне аналітыка-сінтэтычных і камунікатыўных практыкаванняў, пры выкананні якіх вучні ўпэўніваюцца, што ў беларускай мове функцыянуюць розныя стылі і жанры маўлення. У мове размяжоўваюць інфарматыўныя і выяўленчыя сродкі, якія абслугоўваюць розныя сферы маўленчай дзейнасці людзей. Настаўнік павінен памятаць, што «неабходна развіваць мову вучняў не наогул, а мову гутарковую, навуковую, афіцыйна-дзелавую, публіцыстычную, мастацкую» [2, с. 88]. Таму ў якасці дыдактычнага матэрыялу на ўроку павінны выкарыстоўвацца тэксты розных стыляў і жанраў.

Так, В. У. Вінаградаў акцэнтаваў увагу на тым, што стылістыка «разглядае пытанні аб функцыях і сферах ужывання варыянтных — паралельных і сінанімічных — форм спражэння і скланення, а таксама ступеней параўнання», аб «функцыях і сферах паралельных сінтаксічных зваротаў, а таксама кампазіцыйна ці семантычна абмежаваных, звязаных сінтаксічных з’яў, характэрных толькі для тых ці іншых разнавіднасцей маўлення» [3, с. 167].

Прынцып адзінства і ўзаемасувязі развіцця маўлення і мыслення заснаваны на тым, што мова і мысленне цесна ўзаемазвязаны: слова ўздзейнічае на нараджэнне думкі, а думка стымулюе працэс выбару неабходнага слова. З гэтага палажэння вынікае: трэніроўка моватворчага механізма — неабходная ўмова для актывізацыі і развіцця маўлення вучняў. На думку Г. М. Валочка, «працуючы над любым выказваннем, школьнікі вучацца назіраць і аналізаваць, знаходзіць адрозненні і падабенства, класіфікаваць, абагульняць, сістэматызаваць, тлумачыць, даказваць. У выніку такой актыўнай дзейнасці развіваецца і маўленне, і мысленне вучняў» [5, с. 109].

Яшчэ Я. Колас падкрэсліваў, што «развіваць мову асобна ад думкі немагчыма: слова — дзейсны супрацоўнік нашага мыслення. Вялікі запас слоў — адна з умоў дакладнага і яснага выражэння нашай думкі. Адсюль развіццё вуснага маўлення ёсць і развіццё адной з прылад нашага мыслення» [4, с. 250].

Прынцып актыўнай камунікацыі патрабуе ад настаўніка арыентавацца ў працы з вучнямі на віды маўленчай дзейнасці: чытанне, аўдзіраванне, пісьмо, гаварэнне. Пры гэтым у цэнтры ўвагі настаўніка тая акалічнасць, што мова перш за ўсё з’яўляецца сродкам зносін. Вучань павінен быць актыўным удзельнікам працэсу суразмоўніцтва. Фарміраванне ўменняў ствараць вусныя і пісьмовыя выказванні, асэнсоўваць змест прачытанага і пачутага, дакладна адказваць на пытанні, фармуляваць вывады разам з засваеннем моўных сродкаў складаюць змест работы настаўніка і вучняў на ўроку беларускай мовы.

© Чарніцкая Н. І., 2017

Даследчык С. В. Мартынкевіч падкрэслівае, што прынцып узаемасувязі развіцця вуснага і пісьмовага маўлення «патрабуе ад настаўніка выкарыстання формаў працы, накіраваных як на развіццё вуснага, так і на развіццё пісьмовага маўлення. Улічваючы, што часта на ўроках беларускай мовы пісьмовая форма маўлення пераважае, настаўнік, кіруючыся названым прынцыпам, павінен суадносіць прыёмы працы пры фарміраванні ў вучняў уменняў вуснай і пісьмовай камунікацыі» [1, с. 8].

Прынцып сувязі работы па развіцці маўлення з вывучэннем усіх раздзелаў школьнага курса мовы і літаратуры арыентуе настаўніка на выкарыстанне форм працы па развіцці маўлення як пры вывучэнні ўсіх раздзелаў курса беларускай мовы, так і пры вывучэнні літаратуры. Так, Т. А. Ладыжынская ўсе заданні па развіцці маўлення ўмоўна падзяляе на пяць груп:

1) заданні аналітычнага характару па гатовым тэксце;
2) заданні аналітыка-сінтэтычнага характару па гатовым тэксце (аналіз гатовага тэксту і стварэнне на гэтай аснове элементаў тэксту);
3) заданні на перапрацоўку гатовага тэксту (удасканаленне тэксту);
4) заданні на стварэнне новага тэксту на аснове прапанаванага;
5) заданні на стварэнне ўласнага тэксту.

Асноўнымі прыёмамі працы па развіцці маўлення ў методыцы выкладання мовы з'яўляюцца: чытанне тэкстаў розных стыляў і жанраў; сэнсава-граматычны, стылістычны, структурна-кампазіцыйны аналіз тэксту; фармулёўка пытанняў да тэксту; рэцэнзаванне вуснага адказу вучня; рэдагаванне тэксту; складанне кампазіцыйнай схемы тэксту; структураванне тэкстаў у адпаведнасці з тэматыкай і інш.

Як адзначае Г. М. Валочка, «немагчыма вылучыць універсальныя камунікатыўныя ўменні, якія б забяспечвалі стварэнне тэкстаў усіх стыляў, тыпаў і жанраў. Кожнае канкрэтнае ўменне непасрэдна звязана з відам выказвання. Таму лічыцца, што вучыць школьнікаў трэба не ўменням наогул, а канкрэтным уменням, якія залежаць ад стылю, тыпу і жанру выказвання» [5, с. 108].

У сваю чаргу М. Г. Яленскі лічыць, што «настаўнік, вызначаючы сістэму працы па развіцці маўлення, павінен памятаць, што вучань ніколі не навучыцца выказваць свае думкі, уступаць у суразмоўніцтва, пакуль не будзе пастаўлены перад неабходнасцю дзейнічаць (гаварыць) ва ўмовах штучнага маўленчага асяроддзя — у працэсе школьнага навучання» [6, с. 52].

Заключэнне. На думку даследчыкаў і метадыстаў, арганізацыя працы па развіцці маўлення вучняў павінна ажыццяўляцца на аснове агульнадыдактычных, прыватнаметадычных і спецыфічных прынцыпаў. Кіруючыся імі, настаўнік выбірае метады і сродкі навучання школьнікаў.

Спіс цытуемых крыніц

1. *Мартынкевіч, С. В.* Маўленчая дзейнасць як аснова фарміравання камунікатыўнай кампетэнцыі вучняў / С. В. Мартынкевіч // Сучасная моўная адукацыя ў Рэспубліцы Беларусь: праблемы, перспектывы : матэрыялы рэсп. нав.-практ. канф. (да 80-годдзя праф. В. У. Протчанкі), Мінск, 9 крас. 2010 г. — Мінск : РІВШ, 2010. — С. 56—60.
2. Развитие русской речи учащихся средних и старших классов / М. Б. Успенский [и др.] ; под ред. Н. М. Шанского, И. Г. Чистяковой. — Л. : Просвещение : Ленингр. отд-е, 1998. — 225 с.
3. *Ляшчынская, В. А.* Методыка выкладання беларускай мовы : вучэб. дапам. / В. А. Ляшчынская, З. У Шведава. — Мінск : РІВШ, 2007. — 252 с.
4. *Колас, Я.* Методыка роднае мовы : зб. тв. : у 12 т. / Я. Колас. — Мінск, 1976. — Т. 12. — 319 с.
5. *Валочка, Г. М.* Тэарэтыка-метадычныя асновы развіцця звязнага маўлення вучняў на ўроках беларускай мовы: 5—10 клас / Г. М. Валочка. — Мінск : НІА, 2005. — 204 с.
6. *Яленскі, М. Г.* Асобасны падыход у методыцы навучання беларускай мове: тэарэтыка-эксперыментальнае даследаванне / М. Г. Яленскі. — Мінск : НІА, 1997. — 171 с.

УДК 821.161.3:82–3

В. М. Ярмоліч
Установа адукацыі «Баранавіцкі дзяржаўны ўніверсітэт», Баранавічы

ФОРМЫ АЎТАРСКАЙ ПРЫСУТНАСЦІ Ў АПАВЯДАННІ ВЕНАНЦЫ БУТРЫМА «ХАТА»

Уводзіны. Праблема аўтара і яго прысутнасці ў творы з'яўляецца прадметам навуковых дыскусій. Адны даследчыкі яе адмаўляюць, другія прызнаюць. Так, Р. Барт і яго паслядоўнікі лічаць, што аўтар знаходзіцца ў мінулым адносна сваёй кнігі. Але большасць даследчыкаў лічаць, што твор нельга разглядаць асобна ад яго стваральніка. Мы таксама кіруемся гэтай думкай. Існуе вялікая колькасць тэрмінаў для абазначэння прысутнасці аўтара ў мастацкім творы. Адзін з іх — аўтарская свядомасць. Гэта «выяўленне аўтарскага светапогляду як сістэмы абагульненых поглядаў чалавека на аб'ектыўны

© Ярмоліч В. М., 2017